

De Stela Popa

R. Moldova, stat apărut pe harta lumii cu puțină vreme în urmă, s-a remarcat mai degrabă prin exodul cetățenilor săi de la 1990 încoace. Această masă de cetățeni, cea mai importantă din Europa, din punct de vedere proporțional, este definită acum ca o „diasporă”. Cine sunt ei, câți sunt, de ce au plecat, ce au lăsat în urma lor și cu ce au îmbogățit patrimoniul valorilor autohtone? Acestea sunt întrebările care pot clarifica dacă există realmente o diasporă moldovenească și cu ce se deosebește ea de celelalte similare.

Un proverb rus, inspirat de o veche zicală latină, spune că „Patria mea este acolo unde îmi este bine”. Nouă, celor din spațiul spiritual românesc, popor autohton, născut și crescut pe aceste meleaguri, sintagma dată pare să ne fie mai puțin caracteristică. Totuși, istoria nu ne-a fost favorabilă întotdeauna. Sau, mai bine zis, a fost mai degrabă defavorabilă cu acest neam. De-a lungul vremurilor, mulți români basarabeni au fost nevoiți să intre în diasporă, fie cu voie, fără voie sau de nevoie, din cauze dintre cele mai diverse, politice și geopolitice, economice și sociale, spirituale sau religioase.

Este greu de vorbit despre o „diaspora moldovenească”, pentru că nu știm ce înseamnă, când a început ea, din cine e compusă și, mai ales, care este legătura ei cu „diaspora românească”.

Ocupația sovietică și diaspora basarabească

Cei mai mulți din teritoriul dintre Prut și Nistru au plecat înainte de ocupația sovietică. Nume precum Anton Crihan, (inițiator al Unirii de la 1918), Leon Donici (prozator, publicist, dramaturg și actor plecat în 1924 la Paris și fondator al organizației „Cercul Basarabenilor”), sau Sergiu

Grossu (poet, publicist și activist pe tărâmul culturii românești), Ștefan Ciobanu (membru titular al Academiei Române), au fost printre primii care au conturat specificul diasporei basarabene. Aceste nume celebre sunt cei care, după ce au făcut periplu prin lume și neputând reveni acasă, în Basarabia, s-au întors în România unde și-au găsit locul prielnic pentru liniștea și definitivarea operelor lor.

O întreagă pleiadă de intelectuali români au venit din Basarabia în România după ocupația sovietică din 1940. Familia Baconschi, de exemplu, a cărui descendent, Teodor Baconschi, este astăzi ambasadorul statului Român la Paris este un caz concret. Pentru alții, care nu s-au stabilit în România, aceasta a fost mai mult o punte spre Occident. Exemple pot fi găsite chiar printre contemporanii noștri. Nume precum binecunoscutul poet, dramaturg, și eseist Nicolae Lupan, sau lingvistul Eugen Coșeriu, ori publicistul Paul Goma, toți situați la Paris, au contribuit esențial la ceea ce numim cultura română și europeană.

Eugen Coșeriu, emblemă a diasporei basarabene, este cel care s-a implicat în problemele culturale și a identității românești la cel mai înalt nivel. Este cel care a declarat de nenumărate ori de la tribune academice și oficiale, atât în Occident, la București, cât și la Chișinău că: "A promova sub orice formă o limba "moldovenească" deosebită de limba româna este, din punct de vedere strict lingvistic, ori o greșeală naivă, ori o fraudă științifică; din punct de vedere istoric și practic e o absurditate și utopie; și din punct de vedere politic e o anulare a identității etnice și culturale a unui popor și, deci, un act de genocid etnico-cultural". Paul Goma este un alt caz. Un alt basarabean refugiat la Paris și care a afirmat clar și sigur ca nu revine la Chișinău până când "comunismul nu va fi eradicat din rădăcină". Nicolae Lupan, un alt nume celebru expulzat din Basarabia și situat în Belgia, creator al Asociației "Pro Basarabia și Pro Bucovina" a devenit și el forța luptătoare a idealul românității.

Astfel, drama exilaților din diaspora de până la 1940 arata cert că ei sunt păstrătorii idealului românesc, în diverse forme. Ei fac parte din categoria care se autoexilează, mai ales din motive politice. Sunt însă cei pentru care dacă lucrurile la ei acasă nu merg bine, nu pot sta deoparte, trebuie să se implice fie și de la distanță. E și firesc să fie așa.

Diaspora basarabeană mai are un specific. Cei plecați după 1940 s-au exprimat atât în apus cât și în răsărit. Exemple pot fi cazul a doi mari oameni de geniu: cel al marelui regizor Emil Loteanu, talentul căruia a fost pe deplin apreciat la Moscova și cel al lui Eugen Grebenicov, omul care prin forța minții lui a calculat forța scutului termic al navelor rusești și a cărui nume astăzi îl poartă o constelație.

Și dacă la Moscova unii s-au dezvoltat și au ajuns artiști unionali, totuși există diverse polemici pe marginea acestor ascensiuni. Sunt voci care susțin că rușii i-ar fi plasat practic pe cei plecați ca într-o rezervație și i-au transformat în mașini care să le fie de folos. Dar chiar și în această ecuație există o parte bună a lucrurilor. Avantajul este că cei care constituiau diaspora basarabeană au fost percepuți aproape întotdeauna ca fiind români, chiar și în Siberia, indiferent că veneau din Republica Moldova.

Schimbarea de după 90 sau diaspora statului R. Moldova

După 1990, odată cu apariția pe hartă a noului stat R. Moldova, situația se schimbă. Deși ar trebui să meargă în România sau în Occident în calatorii turistice, exile intelectuale sau motive de afaceri importante și substanțiale, cetățenii R. Moldova merg de nevoie. E drept că suntem în mileniul trei și lucrurile trebuie văzute în mai mare complexitate; e firesc că lumea să se diversifice, dar și să se unifice. De la '90 încoace însă, diaspora moldovenească s-a lărgit vizibil, mai mult de nevoie. Pe lista celor plecați au început să intre tot mai mult basarabeni din diferite categorii sociale. Migrarea masivă a celor peste un milion de cetățeni a făcut ca astăzi diaspora moldovenească să fie răspândită în lume. Sărăcia de acasă din ultimii ani ne-a sporit diaspora substanțial. Astfel ca, astăzi, "ai noștri" sunt peste tot, atât în vest cât și în est.

Actuala diasporă se poate împărți în câteva categorii, inegale cantitativ sau calitativ: românii / moldovenii din România, românii / moldovenii din Rusia (cei care s-au adăugat celor deportați sau urmașilor acestora), românii / moldovenii din Occident. Înainte de a le discuta pe fiecare în parte, să abordăm problema și din punct de vedere teoretic.

Definirea diasporei depinde de definirea statului

Sunt foarte puține studii și articole teoretice asupra acestei probleme. Cercetătorul de la București, Dan Dungaciu, identifică în publicația Flux (22.02.08) problema principală a diasporei R. Moldova în modul de definire al identității R. Moldova ca atare: sau moldovenist sau polietnicist. "Dacă, de pildă, discursul asumat ar fi cel moldovenist, toată armatura instituțională (programe TV, publicații, finanțarea unor manifestări culturale, susținerea prin biserică) trebuie orientată în acord cu acest deziderat "etnic": limba, istorie, repere etno-identitare". În acest caz, consecințele ar fi următoarele: "prima: rămânerea pe dinafară a cetățenilor din R. Moldova de alte extracții etnice, vorbitori de limbă rusa în general. Pentru ei nu ar exista politici de susținere etno-identitară, căci cele generate de discursul moldovenist-etnicist-istoricist nu îi ating". și a doua consecință identificată de cercetătorul din România: suprapunerea diasporei din R.

Moldova cu cea românească, "căci reperele etno-identitare sunt, practic, identice, inclusiv limba, iar biserica spre care statul R. Moldova ar trebui să își orienteze cetățenii în acest caz ar fi cea... românească, adică Mitropolia Basarabiei și Biserica Ortodoxa Română, căci un asemenea discurs nu ar putea, riguros vorbind, să orienteze cetățeanul R. Moldova spre o biserică de cu totul și cu totul altă identitate etno-lingvistică, respectiv cea rusă de care ține și Mitropolia Moldovei (cazul cetățenilor moldoveni din Italia este emblematic din acest punct de vedere)".

Dan Dungaciu susține că, în cazul unui "discurs polietnic și multicultural asumat la Chișinău", instituțiile statului trebuie să lucreze în exterior cu aceeași platformă polietnică, "respectiv, să aibă drept țintă, toată gama etnică de cetățeni aflați în afara frontierelor R. Moldova și să își calibreze programele în consecință".

În realitate, concluzionează sociologul Dan Dungaciu, "o asemenea sarcină este dincolo de posibilitățile unui stat, mai ales a R. Moldova, care riscă, în cazul "validării" discursului polietnic și multicultural la Chișinău, să eșueze într-o incoerență endemică, cel puțin la nivelul relației cu cetățenii ei din afara frontierelor".

Basarabeni din România

Revenind la categoriile anunțate, prima categorie pe care trebuie să o avem în vedere este compusă din cei care pleacă din spațiul R. Moldova și se mută în România. Sunt din ce în ce mai mulți și din ce în ce mai cunoscuți. Acum câteva luni în urmă, revista VIP Magazin de la Chișinău le-a dedicat un articol amplu și ne-a făcut cunoștință cu unii dintre ei: nu-i vedem foarte des la TV și nici la cronicile mondene: succesele vorbesc de la sine. Sunt 11 nume noi de basarabeni recent realizați peste Prut, pe lângă cele pe care le cunoaștem deja - Anastasia Lazariuc, "Planeta Moldova", Arsenie Toderăș, Anna Lesko, frații Vaculovschi, Tania Popa (actrița la Teatrul Național din București), Tina Geru (interpretă), Petrică Ciobanu (actor), Victoria Bucun (coregrafă), Veceslav Ciuhrii (director "InsecFarm"), Nicolae Petrov (președinte "CarpatAir"). Text de Rodica Trofimov" (VIP Magazin, aprilie 2008).

Este de așteptat că această parte să crească, să se remarce tot mai mult, să devină mai vizibilă și mai atractivă pentru cei care trăiesc în R. Moldova.

În ce măsură această categorie se poate defini ca "diaspora moldovenească" este greu de spus. Aceasta categorie se simte bine la București, ca și la Chișinău, și nu face distincțiile între "român" și "moldovean" decât geografic, în nici un caz în termeni moldovenești.

Românii / moldovenii din Rusia și fosta URSS

Publicația Flux prezintă sub semnătura lui Sergiu Praporșcic, într-un articol recent, situația românilor / moldovenilor din fostul spațiu al URSS (30 mai 2008). La recensământul din 2002 din Federația Rusă aproximativ "178 de mii de cetățeni ruși s-au declarat români, moldoveni sau volohi (acestora li se mai adaugă peste 250 de mii de cetățeni moldoveni, aflați la munci, mulți dintre ei împreună cu copii, în Federația Rusă, dintre care mai mult de jumătate se afla în orașul și regiunea Moscova)". Cu toate acestea, afirma autorul articolului, "în Rusia nu există nici o instituție de învățământ sau culturală în limba română cu finanțare de la Bugetul de stat al Federației Ruse".

Rezultatele guvernului de la Chișinău pe această direcție nu sunt deloc notabile. Gheorghe Tihenchi, vicepreședintele Asociației "Moldova" de la Moscova, declara, citat de BBC (mai 2006, autor Corneliu Rusnac), că acel program guvernamental de susținere a diasporei nu are șanse de reușită din cauza că legăturile dintre basarabenii din Rusia și autoritățile de la Chișinău, spune Tihenchi, există mai mult la nivel de declarații decât în realitate: "Practic nu-i nici o susținere. Singura susținere, și aceea prea mică, este că, pe lângă o școală din Moscova, funcționează cursuri de limba numită moldovenească, limba română. Se mai organizează diferite acțiuni culturale, dar în ultimul timp mai puțin, fiindcă, din păcate, nu prea dispunem de posibilități materiale care ne-ar permite să fim mai activi".

Problema este că, după cum remarcă și reportajul BBC, în unele situații este imposibil de deosebit între diaspora "moldovenească" și cea "românească", deoarece o bună parte dintre basarabenii din diasporă se consideră români. De aici și concluzia logică: "responsabilitatea pentru aceasta situație le revine, în egala măsură, atât autorităților de la Chișinău, cât și celor de la București".

Acest lucru este confirmat și de Gheorghe Tihenchi, vicepreședintele Asociației "Moldova" de la Moscova. El spune că la Moscova există câteva organizații ale basarabenilor, dintre care una se numește Asociația de cultură româno-rusă.

Moldovenii / românii din Occident

În prezent, aproximativ un sfert din populația aptă de muncă din Moldova se află peste hotare, arată studioul „O analiză a legăturilor existente între comunitățile moldovenești de peste hotare și patria lor” (OIM, mai 2007). O bună parte dintre aceștia muncesc în Occident (Italia, Spania, Portugalia etc.). Relația lor cu statul R. Moldova este extrem de firavă.

Rolul lor pare să fie doar de furnizori de remitențe pentru membrii familiilor lor. După cum atestă și raportul citat, „aceasta este mai degrabă o legătură directă cu familia decât cu o identitate colectivă mai mare”. Un moldovean aflat în Italia menționa: „Diaspora este ceva inventat la Chișinău din cauza veniturilor pe care le oferim țării, dar și pentru anumite motive politice, cum ar fi dorința de a obține mai multe voturi”.

Se poate constata că există o ruptură cu locurile de unde au plecat. Cei aflați în afară au prea puțină informație despre cele din țară. În Italia, spre exemplu, sunt disponibile prin satelit canale din Rusia, Ucraina și prea puține din Moldova.

Nici cei din R. Moldova nu prea știu ce se întâmplă cu cei plecați. Iată ce spunea un alt imigrant în Italia: „Mulți oameni din Moldova nu-și imaginează ce viață grea avem noi aici; când ei se gândesc la noi, presupun că din moment ce lucrăm aici, peste hotare, trebuie să fim bine dotați financiar și nu avem deloc probleme. Nu vorbesc doar despre politicieni - care nu știu și nici nu vor să știe - dar despre moldovenii de rând, ca și noi”.

Problema principală din punct de vedere al subiectului pe care îl discutăm aici este următoarea. În cadrul aceluiași studiu realizat de OIM găsim remarca unui medic din Bologna, Italia, care a avut ca pacienți mai mulți imigranți. El spune așa: „Moldovenii deseori se prezintă ca fiind români, deoarece foarte puțini (italieni) știu unde se află Moldova”. și opinia lui nu este deloc singulară. Observăm așadar și cazul moldovenilor plecați în Occident aceeași problemă a auto-identificării cetățenilor R. Moldova și a slabei legături cu proiectele de tip moldovenist impuse de la centru.

„Diaspora moldovenească” trezește semne de întrebare

Nu există deocamdată o dezbatere publică cu referire la aceasta temă, deși este de la an la an tot mai necesară. După cum s-a remarcat până acum, problemele diasporei moldovenești sunt în primul rând problemele statului R. Moldova. În acest context, tindem să credem că fără o clarificare a problematicii identității statului R. Moldova nu se va putea obține prea ușor o clarificare a problematicii „diasporei R. Moldova”.

Sursa: stelapopa.unimedia.md

{backbutton}